

SZEMLE

CSORBA CSABA

A TATÁRJÁRÁS

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 1991. 75 o.)

A „Hadtörténelem fiataloknak” sorozatban megjelent kötet ismertetésére több okunk is van. Egyrészt érdemes felhívni a figyelmet a V. Molnár László sorozatszerkesztésében megjelenő kötetek szakmai színvonalára: a szerencsésen megválasztott szerzők a témakör szinte teljes szakirodalmának ismeretében vállalkoznak ismeretterjesztő munkájuk megírására. (Érdemes utalni az eddig megjelent kötetekre: Kertész I.: A görög-perzsa háborúk és Nagy Sándor hadinépe; Kordé Z.—Petrovics I.: A magyar kalandozások; Fenyvesi L.: Mátyás király fekete serege; Hahner P.: A Bastille-től Waterlooig.) Másrészt a kötet a tatárjárás 750. évfordulójára jelent meg, s mivel a *Hadtörténelmi Közlemények* jelentős terjedelmet szentelt az évfordulónak, indokolatlan lenne e kiadványt említés nélkül hagyni.

A Szerző a Túrkevei Múzeum emlékkönyvében (1981) már részletesen foglalkozott a kérdéssel, így az események és források avatott ismerőjének tekinthető. Könyvében sikerült is alapvetően hiteles és elfogadható képet rajzolni a tatárjárást megelőző évtizedek kül- és belpolitikájáról, magáról a hadjáratról, az ország szenvedéseiről és a tatárjárás értékeléséről. Az előkészületeket tárgyaló részben teljes mértékben egyetérthetünk a Szerzővel, hogy Magyarország sorsa nem a tatár követeknek adott királyi válasz diplomatikus, vagy ügyetlen voltán dőlt el. Az ország földrajzi fekvése nem tette lehetővé a fegyveres konfliktus elkerülését. Hasonlóképpen egy elterjedt legendával számol le, amikor felmenti Frigyes osztrák herceget az alól a vád alól, hogy tudatosan érkezett kis létszámú csapattal IV. Béla segítségére. Igaz, többet ért volna segítsége, ha csak a Muhi csatamezőre érkezett volna meg, ám jelentősebb létszámú segédcsapattal. Meglehet, hogy ellenfele ily komoly megsegítésére azonban már ó

sem gondolt, de ettől még vitathatatlannak, hogy kis számú kíséretével — egyedül a külföldiek közül — lóhalálában a királyi udvarban temették.

Részletesen mutatja be a könyv a kun-problémát is. Kár, hogy csak nagy vonalakban utal arra, hogy a kun haderő korántsem volt annyira jelentős, mint azt korábban feltételezték. Pálóczi Horváth András könyve alapján — amelyet egyébként szövegében és képeiben gyakran idéz — hadra fogható számuk a morvamezei csata idejében (1278) 4—5 ezer fő körül mozgott. Nem értjük, hogy a Szerző mire gondol, amikor a kunokkal kapcsolatban arról ír: „a lovagi hadvezetés aligha engedte volna őket a harcban kibontakozni”. A könnyűlovasok még lovagi jellegű csatában is lényeges taktikai feladatokhoz jutottak (l. éppen az említett morvamezei ütközetet) még ha nem is ők döntötték el a csatát, s egyébként, miként a szerző is írja, a magyar seregben a vezetés volt lovagi, a sereg zöme nyilvánvalóan könnyűfegyverzetű lehetett. A magyar sereg létszámának felmérésekor nincsen könnyű dolgunk, különösen — miként az Zsoldos Attila tanulmányából kiténik (*Hadtörténelmi Közlemények*, 1991. I. sz.) — azért, mert történetírásunk még a magyar hadsereg alkotóelemeivel sincs pontosan tisztában.

A Szerző már 1981-es tanulmányában is kétségbe vonta a szekérvárak alkalmazásának lehetőségét, azt kései, huszita találmánynak minősítve. A magunk részéről ezt nem állítanánk ilyen határozott formában, részben azért, mert a szekerek védekezésésként való felhasználását kortalan, sokszor szükség szülte megoldásnak véljük. Ebben támogat minket Köhler hadtörténete, amely számos példát hoz fel a szekerek csatában való alkalmazására „Wagenburg” elnevezés alatt; a franciák az 1124. évi reims-i ütközetben, 1223-ban az orosz-kun seregek, 1304-

ben a franciák Arras-nál és a flandriaiak Mons-en-Pevele-ben, az angolok 1346-ban Crécy-nél választották a védekezésnek ezt a módját. A másik kizáró ok a távolság lehetne, ám a szekeket előre is lehetett küldeni, közbeeső királyi birtokokról is indíthatták őket. Végeredményben a kb. 170 km-t ökörvontatás esetén — becslések alapján — napi 20 km-es sebességgel haladva 17 nap alatt megtehették, lövontatás esetén még gyorsabban.

A csata leírásával — mivel az forrásainkat hűen követi — egyet lehet érteni. Talán a Muhi-pusztai földrajzi leírása lehetett volna részletesebb, amiről Ágoston István művéből nyerhettünk részletes felvilágosítást, még ha tudjuk is, hogy a vidék vízrajzi viszonyai rendkívüli mértékben megváltoztak a századok alatt. A kötetben valahol megérdemelt volna Zichy Ladomér könyve egy historiográfiai kitérőt és egy elismerő méltatást. A téma iránt nem filológus történészként érdeklődő Zichy kitűnő érzékkel tapintott rá a korábbi magyar szakirodalom tarthatatlan létszámadataira, a tatár pusztítás túldimenzionált bemutatására s arra a tény-

re, hogy a megerősített helyek milyen sikerrel álltak ellen a tatároknak. (Reális létszámbecsléseihez például a mai lengyel szakirodalom is igen közel áll, így *Krakowski*, *Matuszewski*, *Labuda* stb.) Kétségtől maradandó hatást gyakorolt a tatárjárással foglalkozó magyar történészekre.

A Szerző végső következtetését magunk is osztjuk, vagyis hogy a tatárok azért vonultak el, s adták fel Magyarország birtokba vételének tervét, mert az ország erődített helyeinek jó részét nem tudták bevenni, a király menekülése ellenére sem szűnt meg az ellenállás, és az ország pacifikálásra semmi remény sem mutatkozott. Ha az ország teljes leigázásának elkerülését győzelemnek lehet nevezni, akkor a tatárjárással kapcsolatban beszélhetünk magyar győzelemről, bár talán mértéktartóbb lenne azt taktikai sikerként elkönyvelni.

A kötetet számos, gondosan válogatott kép és térkép teszi élvezetessé, még ha egy kellemetlen elírás a kigyópusztai csatából kigyópusztai csatát kreált is.

Veszprémy László

ÁGOSTON ISTVÁN

MUHI CSATA, 1241

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 1991. 78 o.)

A Zrínyi Kiadó, mint láttuk, nem fedkezett meg a Muhi csata 750. évfordulójáról. A Hadtörténelmi Közlemények 1991. évi első száma mellett e kiadvány is az évfordulás megemlékezés maradandó eredményének tekinthető, mivel a Hadtörténelmi Intézetben a csata évfordulójának másnapján, 1991. április 12-én Kristó Gyula elnökletével megtartott tudományos ülészen elhangzott előadások összegyűjtve nem jelennek meg.

A szerzővel már az előadók között is találkozhattunk. A kiadó részéről „merész” vállalkozás volt nem történetészre bízni a feladatot, mivel a kívülállóknak nincsen könnyű dolga, ha el

akar igazodni a középkori történelemre vonatkozó — sokszor egymásnak is ellentmondó — források és feldolgozások ingoványos talaján.

A kötet a következőképpen tagolódik: első fejezetként a Muhi-pusztai történeti jelentőségét vizsgálja, bemutatja a honfoglaláskor s a magyarok megtelepedésének történeti forrásait, taglalja a századi apátság korai történetét, megemlékezve a Vak Béla király és a trónkövetelő Borisz e területre helyezhető ütközetéről.

Ezt követően a Muhi-pusztai földrajzi jellemzőit tekinti át, amelyeknek ismerete valóban alapvető az 1241. évi ütközet nyomán követése szempontjára.